

Aikuisuus, sosiaalipedagogiikka ja uusi moraalijärjestys

Karin Filander

Sosiaalipedagogisen tiedonmuodostuksen kannalta yksi avainkysymys on, miten alalla suhtaudutaan uuden tutkimusalueen rajoihin ja ammatillisiin kenttiin. Roger Mathiesenin (2006) mukaan Saksassa, jota on totuttu pitämään sosiaalipedagogisen tutkimuksen ja käytännön keskeisimpänä maana, on erilaisia näkemyksiä siitä, miten laajasti tai kaipaasti sosiaalipedagogiikkaa tulisi ymmärtää. Kiistelyä käydään lähinnä siitä, tulisiko sosiaalipedagogiikka määritellä pelkästään sosiaalisen työn alueelle kuuluvaksi ammattikäytännöksi, joka kiinnittyy erityisesti lasten ja nuorten kasvun sosiaalisiin ongelmiin ja kriiseihin. Vai tulisiko sosiaalipedagogiikka ymmärtää sosiaalipedagogiikan isän Paul Natorpin mukaisesti laaja-alaisena sosiaalisen kasvatuksen tieteenä, jonka koskettaa kaikkea kasvatusta ja ihmisen kokonaisvaltaisen kehityksen kysymyksiä. (Mathiesen 2006, 62.) Tässä artikkelissa käsittelemme sosiaalipedagogiikkaa laaja-alaisena kasvun ja kasvatuksen kysymyksiä lähestyvänä oppialana, joka koskettaa kasvun ja kasvatuksen kysymyksiä myös aikuisuuden elämänvaiheessa.

Aikuisuuteen ja keski-ikäisyyteen liittyvä tutkimus on noussut yhä tärkeämmäksi tutkimukselliseksi tehtäväksi. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota siihen, että meiltä puuttuu elämän keskivaihetta kuvaava luonteva kieli ja käsitteistö (Marin 2001, 45). Olemme myös tottuneet ajattelemaan ensisijaisesti lineaarisen ja kronologisesti etenevän biolo-

gisen käsikirjoituksen avulla. Aikuisuus on ymmärretty lapsuuden ja nuoruuden kautta saavutettuna kypsyyden ja valmiuden tilana, jota ei ole tarvinnut erikseen määritellä. Samalla tavalla kuin sukupuoli on otettu annettuna taustatekijänä, on ikä toiminut jonkinlaisena itsestään selvänä asiana. Koska normaali elämäntilanne ei kuitenkaan enää nykykulttuurissa määräydy ongelmattomasti tai ennakoitavalla tavalla selkeänä elämäntilanteena, katsetta joudutaan tarkentamaan erikseen myös iän muutuksiin sosiokulttuurisiin määrittelyihin. Sosiologisen ikätutkimuksen mukaan ikää tulee tarkastella sosiokulttuuristen ja yhteiskunnallisten merkitysten muovaamana sosiaalisena kategoriana, joka määrittyy eri tavoin, kun sitä tarkastellaan historiallisesta, kulttuurisesta tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin. (Vincent 1995, 21; ks. Rantamaa 2001, 50.)

Kuitenkin erityisesti aikuisuuden ikävaiheesta on vaikea saada otetta tai löytää yksimielisyyttä siitä, kuka on aikuinen ja millä kriteereillä aikuisuutta kulloinkin määritellään. Yhä useampi muodollisesti aikuinen henkilö joutuu huomaamaan, että kypsän ja valmiin aikuisuuden sijasta häneen kohdistuu jatkuvan muutoksen ja elinikäisen oppimisen haasteet, jotka pakottavat hyväksymään omassa elämässä eräänlaisen jatkuvan keskenkasvuisuuden tilan (Filander 2005, 59; 2007, 108–109).

Aikuisia johdatetaan usein myös hyväksymään tilanne, joka johtaa heidän aikuisuutensa infantilisoitumiseen eli jo saavutetun aikuisuuden menettämiseen (Alheit 2002, 190; Aapola 2005, 21). Piia Silvennoinen (Silvennoinen 2007) kuvaa tuoreessa väitöskirjassaan juuri tämän tyyppistä tilannetta. Pitkäaikaistyöttömät joutuvat työvoimahallinnon ohjaavassa koulutuksessa kohtaamaan jälkimodernin yhteiskunnan muutoshaasteita omalle osaamiselleen. Ohjaavan koulutuksen aikana heitä ohjataan luopumaan taitavan ammatti-ihmisen identiteetistään, koska nykyiset työmarkkinat eivät enää näytä tarvitsevan heidän hyvää ammatti-osaamistaan. Heidän minuutensa on määrittynyt hyvän ammatti-ihmisen identiteetin varaan, joka edustaa uusilla työmarkkinoilla vanhentuneita kollektiivisia ajattelumalleja. Pitkäaikaistyöttömät johdatetaan ohjaavan koulutuksen työmuodoissa tilanteisiin, jotka syövät samalla

myös perustaa heidän jo vakiintuneelta itsekunnioitukseltaan ja itsearvostukseltaan.

Kypsydestä keskenkasvuuteen

Aikuisuuteen liittyvät normaaliaikuisuuden mielikuvat ovat siis uudella tavalla liikkeessä ja uudelleen tulkinnan kohteena. Aikuisuuteen on perinteisesti totuttu liittämään kypsyuden, vastuullisuuden, vakiintuneisuuden, vakauden ja monien nuorten mielestä usein myös jämäytyneisyyden ja tylsyyden mielikuvia (Hoikkala 1993, 29, 17; Finlander 2007, 103). Nämä mielikuvat näyttävät olevan ristiriidassa nykypäivän aikuisten ihmisten elämän todellisuuden kanssa. Moni aikuinen kokee joutuvansa toistuvasti elämässään lähtöruutuun. Työ, perhe ja vakiintunut sosiaalinen asema, jotka ovat luoneet perustaa aikuisen kypsälle identiteetille, eivät välttämättä enää kannalla läpi elämänkaaren. Kasvatuspsykologisen elämänkaariajattelun sijasta puhutaan elämänkulusta, jonka käännteissä yksilö ei voi enää nojautua vakiintuneeseen ja ennakoitavaan elämänkaareen (Rantamaa 2001, 72). Nykypäivän aikuisilla on siis periaatteessa suuremmat mahdollisuudet valintoihin ja elämänpolitiikkaan, joka koskee oman elämän keskeisiä periaateratkaisuja. Yksilön odotetaan pystyvän yksilöllisiin valintoihin ja refleksiivisyyteen yllättävissä tilanteissa, joissa hän on entistä paljaampana ja yksin kohtaamassa elämänsä eri vaiheisiin liittyviä muutoksia. (Roos & Hoikkala 1998, 9–10.)

Elämänkulkua voidaan verrata esimerkiksi omatoimimatkailuun, jossa jonkinlaiset raamit ovat kyllä yleensä olemassa, mutta viime kädessä matkan sisältö ja onnistuminen ovat kiinni yksilöstä itsestään (Rantamaa 2001, 72). Aikuisuus ei ole enää nuoruuden ja vanhuuden väliin sijoittuva ongelmaton ”standardi”, johon kaikkia muita ikävaiheita verrataan, vaan ennemminkin ikäkausi, jota leimaa määrittelemättömyys ja kriisi (Sankari & Jyrkämä 2001, 11).

On vaikea esimerkiksi määrittää aikuisuuden rajoja. Koska aikuisuus alkaa ja koska se päättyy? Suljetaanko vanhuus aikuisuuden ulkopuolelle ja millä perusteella? Entä millaisia perusteluja käytetään, kun nuoresta tulee aikuinen. Määrittyykö vanhempien ja yhteiskunnan tukijärjestelmien varassa ja työelämän ulkopuolella elävä nuori henkilö aikuiseksi? Jos aikuisuuden kriteerinä käytetään henkistä ja ruumiillista kypsyyttä ja juridista pätevyyttä yhteiskunnassa, voidaanko vanhuus rajata aikuisuuden ulkopuolelle? (Marin 2001, 20.) Muutos ja ikäänntyminen merkitsevät usein uhkaa yksilön minuuden ja identiteetin jatkuvuudelle, jota torjutaan ajatuksella yhdenikäisyyden kulttuurista (Featherstone & Hepworth 1989; ks. Nikander 1999). Yhdenikäisyyden kulttuurin sisällä ikään sidottuja käyttäytymismuotoja ja ikäsopivuuksia puretaan tietoisesti erilaisilla elämäntapa- ja tyylivalinnoilla. Ikä osana ihmisen identiteettiä on tullut uudella tavalla muovattavaksi asiaksi, jolla leikitellään yhdistelemällä eri ikäkoodeja ja kumoamalla ikään yhdistettäviä sosiaalisia odotuksia. (Nikander 1999, 34–35.)

Samalla vanhuuteen ja ikääntymiseen liittyviä käsitteitä korvataan aikuisuuden käsitteillä ja aikuisena olemisen sanastolla. Vanhuuden sanaston tilalle etsitään myös vierasperäisiä uuskäsitteitä, joiden avulla luodaan positiivisia mielikuvia aktiivisesta vanhuuden elämänvaiheesta. Nuoruutta, jatkuvaa muutosta ja dynaamisuutta ihannoivassa yhteiskunnassa vanhuus on kerännyt ympärilleen kielteisiä mielikuvia, joihin liittyy riippuvuutta, avuttomuutta ja huolenpidon oletuksia. Vanhusten sijasta kolmannen iän seniorikansalaiseksi määriteltävät henkilöt ymmärretään kuitenkin virkeiksi, aktiivisiksi ja omin avuin selviytyviksi ikäihmisiksi. (Vilppula 2006.) Kiinnostavaa sinänsä, että vanhuuden ihmisyyys tarvitsee ikäihmisen käsitteen kaltaisia lisämääriytyksiä. Nämä lisämääriytykset (ikäihminen) korostavat vanhusten ihmisyyttä, jota nykypäivän yhteiskunnassa ilmeisesti monin tavoin kyseenalaistetaan.

Yrittäjyyden uudenlainen moraalijärjestys

Myös kansalaisuus on jälkimodernissa ajassa uudella tavalla ansaittava aktiivisella osallistumisella ja vastuun kantamisella. Aktiivisen kansalaisuuden ulkopuolelle rajautuvat silloin monet marginaaliset ryhmät, jotka eivät täytä näitä aktiivisuuteen liittyviä sosiaalisen kansalaisen odotuksia ja velvoitteita. Kansalaisten odotetaan kantavan henkilökohtaisessa elämässään enenevässä määrin eettistä hoito- ja huolenpito vastuuta läheisistään ja myös yhteiskunnan vähäosaisista, jotka rajautuvat supistuvien julkisten hyvinvointipalvelujen ulkopuolelle. Aktiivisen kansalaisuuden keskustelu kiinnittyy uudella tavalla sekä julkisen sektorin palvelurakenteen purkamiseen, kolmannen sektorin kehittämiseen, uudenlaiseen työmarkkinakansalaisuuteen että poliittiseen kansalaisuuteen. Keskustelu näyttää saavan sosiaalipedagogisia sävyjä, vaikka sosiaalipedagogiikasta ei näissä yhteyksissä välttämättä puhuta sanaakaan. Lukuisat kolmannen sektorin itse vastuullisuuteen kasvattavat sosiaali-, nuoriso- ja kasvatustyön projektit auttavat kansalaisia tekemään omat ratkaisunsa ilman hyvinvointiyhteiskunnan yhteistahtoa ja hyvän elämän politiikkaa. Kansalaisia vastuutetaan samalla myös omien valintojensa seurauksista. (Rantala & Sulkunen 2006, 10–11.)

Raija Julkusen mukaan hyvinvointivaltio kätkeytyy tällä hetkellä epäsuoriin tuen muotoihin, joiden kautta se tekee tilaa yksityisille toimijoille, markkinaprosesseille ja samalla siirtää julkista vastuuta yksityiseksi vastuuksi (Julkunen 2006, 538). Yhteiskunnassa on meneillään uudistustyö, jonka tavoitteena on muuttaa yhteiskunnan vallitsevaa moraalijärjestystä yrittäjyyttä ja omillaan toimeen tulemista suosivaksi järjestelmäksi. Kysymys on eräänlaisesta spirituaalisesta uudistustyöstä (Edwards 2004, 440), jonka tavoitteena on korvata kollektiivista vastuuta korostava hyvinvointivaltion eetos uudenlaisella vahvan yksilöllisyyden ja kypsän aikuisuuden eetoksella.

Anu Kantolan mukaan (2002) suomalaisessa yhteiskunnassa eletään pohjoismaisen hyvinvointivaltion moraalijärjestyksen (Lehtonen

1996,178) murrosaikaa. Tilanne on johtamassa eräänlaiseen välitilaan ja moraalityhjiöön, jossa oikeudenmukaisuus on menettämässä asemiaan (Ilmonen 1998, 17). Esimerkiksi valtion tulonjakoa tasoittava politiikka nähdään kähminnäksi ja markkinat korotetaan uudeksi oikeudenmukaisuuden mekanismiksi, joka on ankaraa, mutta oikeudenmukaista, koska se kohtelee kaikkia taloudellisia toimijoita samalla tavalla. (Kantola 2002, 149.) Markkinoiden uudenlaisen moraalijärjestyksen mukaan yrittäjä on hyväksytty aikamme uudeksi sankaritoimijaksi, joka auttaa unohtamaan suomalaisen kulttuuriin perinteisesti kuuluvan vaatimattomuuden ja yhteishyvän periaatteen. Eetoksen muutos näkyy julkisuuspuheessa ja mainonnassa monin tavoin. Kuluttajaa ohjataan isoissa kadunvarsimainoksissa syömään molemmat suklaapatukat itse ja jättämään muut ilman. Suurimman sanomalehden pääkirjoituksessa paheksutaan suomalaisten jämähtämistä tasa-arvoideologiaan. Pääkirjoituksessa kerrotaan Aamulehden Taloustutkimukselle teettämän selvityksen tuloksista, joiden mukaan 70 % kansalaisista ja 80 % työväestöstä ja eläkeläisistä ei hyväksy Suomessa tuloerojen kasvattamista. Pääkirjoituksessa paheksutaan tätä tutkimustulosta mm. väittämällä, että optioista maksetaan kaikkein suurimpia veroja yhteiskunnalle. Jutun otsikon mukaan nykypäivän Suomessa ei tuloeroja pidä kavahtaa. Tasa-arvoisuuden korostaminen tulonjaossa on pääkirjoituksen mukaan vain merkki kateudesta. Tämän kaltainen eettinen paheksunta ei enää nyky-yhteiskunnassa ole oikeutettua. (HS 16.5.2006.)

Uusliberalistisessa moraalijärjestyksessä yrittäjä hyväksytään uudenlaiseksi kansallisromanttiseksi hahmoksi, joka sisukkuudellaan ja nokkeluudellaan pitää maan pystyssä tuttuun turnajaistyyliin. Turnajaisissa yksilön menestys seuraa silloin, kun vastustaja pudotetaan laudalta. (Silvennoinen 2002, 175, 201.) Suomalaisessa julkisuuspuheessa painottuu puhe taloudellisesta nousukaudesta, Suomen edusta ja kansainvälisestä kilpailukyvyistä. Samanaikaisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten asemaa ja turvallisuutta heikennetään monin tavoin. Eero Ojanen (1999) kysyykin, onko syytä puhua nousukaudesta, jos esimer-

kiksi vanhusten ja sairaiden hoitoa heikennetään jopa alle ihmisarvoisen tason. Ojasen mukaan nousukauden sijasta eletään silloin laskukautta tai suorastaan lamaa, joka johtaa markkinoiden ehdoilla etenevään ihmisten elämänlaadun jyrkkään heikkenemiseen. (Ojanen 1999, 15.)

Aktiivisen kansalaisuuden käsite ja tavoite ajankohtaistuu tällä hetkellä erityisesti yhteiskunnissa, joissa kansalaisilla on poliittisten oikeuksien ja velvollisuuksien lisäksi myös universalistisia sosiaalisia oikeuksia. Hyvinvointivaltiot edustavat juuri sellaista moraaliyhteisöllisyyttä, joka pohjoismaisessa mallissa perustuu laajasti hyväksytyihin kaikkien jakamiin sosiaalisiin oikeuksiin, keskinäiseen solidaarisuuteen ja tulonsiirtoihin, yhteisiin oikeudenmukaisuuden arvoihin ja moraaliin. Moraali toimii tässä perusliimana ja kollektiivisena ajatusmuotona, joka liittää yksilöt yhteisöön ja tekee yhteiskunnan toiminnasta ennustettavaa. Kun hyvinvointivaltion taloudellista perustaa on viime vuosina heikennetty, on pelastusta kurjistuvan julkisen sektorin tilanteeseen lähdetty etsimään yrittäjäyyspuheesta ja aktiivisesta kansalaisuudesta, kolmannesta sektorista, sosiaalisesta pääomasta, verkostoista ja ylimalkaan kansalaisyhteiskunnasta. (Ilmonen & Jokinen 2002, 45, 53.)

Hyvinvointivaltion kansalaisia ohjataan ja innostetaan aktiivisesti huolehtimaan itse itsestään ja toisistaan. Uudenlaista moraalijärjestystä rakennetaan ristiriitaisella tavalla projektihankkeissa, joissa painotetaan samanaikaisesti sekä jokaisen yksilön omaa vastuuta, mutta samalla myös keskinäistä riippuvuutta. Kansalaisilta ja työntekijöiltä odotetaan itsellisyyttä ilman yksilön autonomiaa. Yksilö on sidottu uudenslaisin hallinnan ja pakon sitein tiimirakenteisiin ja tulosryhmiin. Yksilöllinen autonomia ja luottamus kypsän aikuisen tai ammatti-ihmisen omaan harkintaan, moraaliiin ja ammattitaitoon on katoamassa. Luottamus yksilön hyviin pyrkimyksiin on korvautunut epäluottamuksella. Epäluottamukseen perustuva ihmiskuva juontaa hyvinkin kaukaa liberalismiin alkujuurilta, jolloin jo korostettiin yksilön perimmäistä itsekkyyttä ja halua huolehtia vain omista tarpeistaan.

Aktiivista omillaan pärjäämisen eetosta korostetaan samalla kun painotetaan keskinäistä riippuvuutta ja yhteisöllisyyttä. Avun tarvitsijat joutuvat häpeämään omaa riippuvuuttaan, koska riippuvaiset ja apua tarvitsevat nähdään helposti loisina, joiden hyviin pyrkimyksiin ei kyetä luottamaan. Yhteiskunnassa vallitsee pelko riippuvuudesta ja sosiaalinen luottamus avun oikeutettuun saamiseen on katoamassa. (Sennett 2002, 151–152.) Yksilöitä aktivoidaan mentaaliseen muutokseen, jonka avulla he näkevät itsensä autonomisina ja tietävinä asiakkaina. Asiakkaina he ovat mukana itse tuottamassa omia palveluja ja murtamassa hierarkkisia asetelmia, jossa asiantuntijat kantavat vastuun heidän tulevaisuudestaan. (Alheit 2005, 404.) Moraalijärjestyksen muutosta edistetään aktiivisen kansalaisuuden lisäksi myös aktiivisella työvoimapolitiikalla, aktiivisella terveyspolitiikalla ja aktivoivalla koulutuspolitiikalla. Kun tavoitteena on lisätä yksilöiden omaa vastuuta elämästään, on luotava uudenlaisen hallinnon käytäntöjä, joilla yksilöitä tuetaan paremmin kasvaamaan uuden moraalijärjestyksen mukaiseksi aktiiviseksi toimijaksi.

Sosiaalipedagogiikan suhde moraalijärjestyksen muutospaineisiin

Kun sosiaalipedagogiikassa haetaan teoreettista suhdetta lapsuuden ja nuoruuden sijasta koko ihmisen elämänsäkuuluun, joudutaan väistämättä entistä ristiriitaisempien kysymysten äärelle. Jälkimodernin yhteiskunnan eetos rakentuu vahvan aikuisuuden idean ja omillaan toimeentulevan ihmisen ihanteen varaan. Samanaikaisesti kuitenkin sosiaalisen toiminnan eri tiloissa näytetään tarvittavan entistä enemmän aikuisten ohjaavaa koulutusta ja aikuisten opinto-ohjaajia, tutoreita ja mentoreita. Kun aikuisuuteen liittyy vastuullisuuden, vakiintuneisuuden ja vakauden rinnalla yhä enemmän keskeneräisyyttä, kaaosta ja ennakoimattomia tilanteita, rakennetaan enenevässä määrin myös aikuisten ohjaukseen ja kasvuun liittyviä pedagogisia tukitoimenpiteitä. Tällä hetkellä eletään aikuiskasvatuksen uutta nousun aikaa, vaikka kasvatus

käsitteenä nykyään yleensä naamioituu ohjauksen, tuutoroinnin ja kehittämistyön käsitteisiin. Asteittain nämä uudelleenmäärittelyt tekevät aikuisväestöstä ryhmiä, joita pitää huoltaa, kouluttaa ja kasvattaa uudelleen.

Myös aikuisille suunnataan entistä enemmän terveystieteistä, perhekasvatusta, kansalaiskasvatusta, yrittäjyyskasvatusta, laillisuuskasvatusta ja kasvatusta osallisuuteen. Tarvitaan aikuisten ohjaavaa koulutusta ja aikuisten opinto-ohjaajia, jotka opastavat aikuisväestöä ajattelemaan ja toimimaan työelämässä ja kansalaisuuden määrittelyssä toisaalta jatkuvaan muutokseen suostuvina työntekijöinä, toisaalta muutosta vaativina kehittäjinä. Aikuisväestön odotetaan olevan valmiita jättämään vakiintuneet ja staattiset mielikuvat itsestään ja niistä elämisen malleista, joihin he ovat hyvinvointivaltion kasvukauden aikana sosiaalistuneet. (Filander & Koski 2007.) Tukea tarvitsevia syyllistetään riippuvuuksista ja sosiaalisen avun vastaanottamisesta samalla kuin kansalaisilta odotetaan entistä aktiivisempaa vastuunkantoa asioista, jotka perinteisesti ovat kuuluneet hyvinvointiyhteiskunnan palvelujärjestelmän tehtäviin.

Myös politiikan taustavaikuttajien julkisuuspuheisiin liittyy uudenlaisia sävyjä, jotka saavat ohjaavia ja joskus jopa kurittavia vivahteita. Sitran palkkalistoilla toimivan Esko Ahon tai Nokian entisen pääjohtajan Jorma Ollilan kaltaiset uudenlaiset kansanvalistajat kertovat taloudellisen ajattelun valta-asemasta suomalaisessa julkisuuspuheessa. He suuntaavat valitustyönsä esimerkiksi kansalaisten terveydentilaan tai yleiseen kuntoisuuteen. He ovat huolissaan liiallisesta tupakanpoltosta, ylensyönnistä, alkoholin käytöstä ja yleisestä elämänhallinnan puutteista. He korostavat yksittäisten ihmisen omaa vastuuta esimerkiksi ”itse aiheutetuista” sairauksista. Näitä sairauksia ei yhteiskunnan tulisi enää esitetyn kritiikin mukaan hoitaa ilmaiseksi. Sanktioiden lisäksi korostetaan myös ennalta ehkäisevää ja aikuiselämää ohjeistavan valistuksen merkitystä.

Uudentyyppinen yrittäjyyteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen tähtäävä kansanvalistustyö saa siis tällä hetkellä Suomessa uusia sävyjä ja eroaa mielenkiintoisella tavalla aiemmasta 1800-luvun kansanvalistus- ja sivistystyöstä. Valistustyön lähtökohtana oli aiemmin pyrkimys valis-

taa ja sivistää alamaista rahvasta omasta erikoislaatuisuudestaan tietoiseksi kansakunnaksi. Rahvaan toivottiin kasvavan alamaisuudesta ja ”tietämättömyyden ja raakuuden” ohjaamasta elämästä kansalaisiksi ja demokratioidensa täysivaltaisiksi jäseniksi, jotka ottavat vastuuta lähiyhteisöstään ja koko kansakunnasta (Niemelä 2006, 9, 14). Kollektiiviseksi identiteettirakenteeksi tarjottiin kansakunnan ideaa, jota yhdistää sama kieli, uskonto ja isänmaa. Tämän päivän talouselämän kansanvalistajat pyrkivät kasvattamaan ja valistamaan ”rahvasta” kokonaan toisen tyyppiseen elämänotteeseen. Valistustyön tavoitteena on tällä kertaa purkaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion sosiaalisen vastuun eetosta ja identiteettiä, joka koskee kaikkia kansakunnan jäseniä. Uudenlaista aktiivista kansalaisuutta ja yrittäjyysideologiaa levittävät talouselämän vaikuttajat velvoittavat kansalaisia kantamaan itse vastuuta omasta terveydestään ja elämästään. Kansakunnan demokraattisen kehityksen sijaan ollaan huolissaan ensisijaisesti asioista, jotka vaikuttavat työntekijöiden jaksamiseen, talouselämän toimintaan ja kansantalouden kustannuksiin.

Lopuksi

Sosiaalipedagogiikka elää ja laajenee uudenlaisen yhteisöllisyyden, aikuisuuden mielikuvien ja elämänkulun eri vaiheiden ristipaineissa. Sosiaalipedagogiikan kehittäjät eivät ole kuitenkaan näillä pedagogisen kehittämistyön ja elämänhallinnan kentillä yksin. Sosiaalipedagogiikan rinnalla kehitellään myös useita muita vaihtoehtoisen pedagogiikan ja ohjaavan ajattelun lähestymistapoja ja malleja, joilla pyritään vastaamaan pedagogisoituvan yhteiskunnan odotuksiin ja paineisiin (Filander 2007, 102–103). Kasvatuksen käsite verhoutuu ohjauksen, tuen, elinikäisen oppimisen ja pedagogiikan käsitteistöön. Kriittinen pedagogiikka, mediakasvatus ja mediapedagogiikka, ohjaava koulutus tai radikaali kasvatus ovat esimerkkejä kasvatustieteilijöiden viimeisimmistä avauksista sosiaalisen ja kulttuurisen näkökulman suuntaan (esim. Kiilakoski, Tomperi & Vuorikoski 2005; Suoranta 2003; 2005; Onnismaa 2007).

Tälle vaihtoehtoja hakevalle kriittiselle keskustelulle on ominaista eräänlainen paluu 1970-luvun romanttisen kulttuurivallankumouksen henkeen. Kasvatustieteilijöiden uusi innostus Paulo Freiren ajatteluun on yksi merkki voimaannuttamisen ja emansipaation ideoiden suosion kasvusta. Freiren lähestymistavoista keskusteltiin ja kirjoitettiin aktiivisesti Suomessa jo 1970-luvulla, mutta nykyinen keskustelu saa uusia sävyjä. Freiren toivon ja vapautuksen pedagogiikkaa yhdistellään uudella tavalla ajankohtaisiin keskusteluihin ja vastarinnan muotoihin. Vastarinta koskee esimerkiksi sortavia käytäntöjä, jotka pönkittävät rasisistisia ja seksistisiä ideologioita ja käytäntöjä koulutusjärjestelmän sisällä (McLaren & Giroux 2001, 57–58). Vaihtoehtopedagogiikan edustajat hakevat sosiaalipedagogiikan tavoin koskettavia ja ”liikuttavia” lähestymistapoja, joilla tavoittaa nykypäivän median, kulutuksen ja internetin turruttamia ihmisiä. Kriittisen pedagogiikan edustajien lisäksi myös liiketoimintajohtamisen ja yrittäjyyden gurut ja erilaiset kehittämistyön konsulentit hyödyntävät valtaistumisen käsitettä ja sosiokulttuurista innostamista omissa lähestymistavoissaan. Liiketoimintajohtamisen ja yrittäjyyden empowerment-puheissa innostetaan kaikkia työntekijöitä sisäisen yrittäjyyden ja kehittäjäyden ilosanomaan, jonka kautta saadaan työntekijät antamaan työnsä kaikkensa ja työpaikan tuottavuus jatkuvaan nousuun. (Filander 2000, 37–40; Filander 2003, 41–45.)

Myös erilaiset kehittämisopit ja ohjaukselliset lähestymistavat muuttavat työyhteisöjä oppimisyhteisöiksi ja työntekijöitä elinikäisiksi oppijoiksi. Kasvatuksen ja kasvun kysymykset kääntyvät tässä ajassa pedagogiikan ja kehittämistyön kielelle. Haetaan kehittämistyöhön ja ohjaukseen liittyviä otteita, metodeja ja malleja, jotka mahdollistavat uudenlaisen hallinnan tapojen kehittämisen markkinayhteiskunnan hajoavaan arkeen. Sosiaalipedagogiikka poikkeaa muista vaihtoehtopedagogiikan muodoista siinä, että sosiaalipedagogiikan lähestymistavassa korostetaan kehittämisotteiden, syklien, mallien ja metodien kehittely sijasta kasvatuksen ja kasvun suhdetta toiminnan perustaviin arvolähtökohtiin ja eetokseen. Sosiaalipedagogiikassa palataan toimintaa ohjaavaan

ihmisnäkemykseen ja ihmisen arvokkuuteen kaikissa ikävaiheissa ja olosuhteissa. Perustava sidos hyvään elämään myös työelämän ja tuotannon sekä koulutusjärjestelmän ulkopuolella ovat niitä arvolähtökoh-
tia, joiden kautta sosiaalipedagogiikka tutkii ja analysoi yhteiskunnan
moraalijärjestystä. Sosiaalipedagogiikka rakentaa näin omalta osaltaan
myös inhimillisempää yhteiskuntaa ja vaikuttaa ehkä myös jossain mää-
rin yleisen kasvatustieteen kehitykseen.

Sosiaalipedagogiikassa aktivoituu kriittinen intressi laajentaa nyky-
päivän politiikan ja talouden kansanvalistajien käsityksiä yhteisöllisyyden
ja yksilöllisyyden perusyhteydestä. Sosiaalipedagogiikan osalta kysymys
on tavallaan paluusta aikuiskasvatuksen alkujuurille ja esimerkiksi yhden
tärkeän klassikon Eduard C. Lindemanin (1926) ajatuksiin. Hänen mu-
kaansa aikuiskasvatuksen päämääränä on auttaa löytämään tarkoitusta ja
toivoa ihmisen elämän kokonaisuudelle (Lindeman 1926, 7; ks. myös
Harva 1958, 54). Sosiaalipedagogiikka palauttaa aikuisten kasvun ja kas-
vatuksen kysymysten tarkastelua peruskysymyksiin, jotka koskettavat
mm. kasvun, kasvatuksen ja kehittämistyön politiikkaa ja arvovalintoja.
Samanaikaisesti sosiaalipedagogiikka luo myös uudenlaisia siltoja Suo-
messä eriytyviin tutkimusaloihin ja kenttiin. Sosiaalipedagogiikka raken-
taa sosiokulttuurista ymmärrystä ja näkökulmaa ihmisen kasvun ja kehi-
tyksen kysymyksiin elämänkulun eri vaiheissa.

Lähteet

- Aapola, S.* 2005. Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutusreitit ja aikuistumisen
ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi
(toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Julkaisuja 56.
Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, 254–281.
- Alheit, P.* 2002. Identität oder "Biographizität"? Beiträge der neueren sozial-
und erziehungswissenschaftlichen Biographieforschung zu einem Kon-
zept der Identitätsentwicklung. Integrative Therapie. Zeitschrift für ver-
gleichende Psychotherapie und Methodenintegration. 3–4/2002. Junfer-
mann Verlag, 190–209.

- Alheit, P.* 2005. Challenges of the Postmodern "Learning Society". A Critical Approach. Teoksessa A. Bron, E. Kurantowicz, H. Salling Olesen & L. West (eds.) "Old" and "New" Worlds of Adult Learning. Wrocklaw: Wydawnictwo Naukowe, 389–407.
- Edwards, R.* 2004. Mobilising Concepts: Intellectual technologies in the ordering of learning societies. *Pedagogy, Culture and Society* 12 (3), 433–448.
- Featherstone, M. & Hepworth, M.* 1989. Ageing and Old Age: Reflections on the Postmodern Life Course. Teoksessa B. Bytheway, T. Keil, P. Allatt & A. Bryman (Eds.) *Becoming and Being Old: Sociological Approaches to Later Life*. London: Sage, 143–157.
- Filander, K.* 2000. Kehittämistyö murroksessa. Sitoutuminen, sopeutuminen ja vastarinta julkisella sektorilla 1990-luvulla. *Acta Universitatis Tampereensis* 777. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Filander, K.* 2003. *Vocabularies of Change – Analysing Talk on Change and Agency in Developmental Work*. Roskilde: Roskilde University Press.
- Filander, K.* 2005. Experts in Uncertainty: Making Cultural Analysis of Identities in Adult Education. Referoitu artikkeli teoksessa A. Bron, E. Kurantowicz, H. Salling Olesen & L. West (eds.) "Old" and "New" Worlds of Adult Learning. Wrocklaw: Wydawnictwo Naukowe, 56–69.
- Filander, K.* 2007. Sosiaalipedagogiikan uusi ajankohtaisuus. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä! Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 90–114.
- Filander, K. & Koski L.* 2007. "Pedagogisoituvan yhteiskunnan katoava aikuisuus". Paperi koulutussosiologian työryhmässä "Koulutus tulilinjalla" Sosiologipäivillä Turun yliopistossa 23.–24.3.2007. Abstrakti saatavilla www-muodossa: http://www.soc.utu.fi/laitokset/sosiologia/sosiologipaiivat2007/koulutus_tulilinjalla.html.
- Harva, U.* 1958. *Aikuiskasvatus. Johdatus aikuiskasvatuksen teoriaan ja työmuotoihin Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Hoikkala, T.* 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus?* Jyväskylä: Gummerus.
- HS* 16.5.2006. *Tuloeroja ei pidä kaventaa*, Helsingin Sanomien pääkirjoitus.
- Ilmonen, K. & Jokinen, K.* 2002. *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Ilmonen, K.* 1998. Moraalikysymysten ajankohtaisuus. Teoksessa K. Ilmonen (toim.) *Moderniteetti ja moraalit*. Helsinki: Gummerus, 5–22.

- Julkunen, R.* 2006. Vastuupuheen esiinmarssi. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (5), 533–540.
- Kantola, A.* 2002. Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Pallas-sarja. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M.* (toim.) 2005. Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, H.* 1996. Sosiaalipolitiikka moraalitaloutena. Tampere: Gaudeamus.
- Lindeman, E. C.* 1926. *The Meaning of Adult Education*. New York: New Republic, Inc.
- Marin, M.* 2001. Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 17–48.
- Mathiesen, R.* 2006. Sosialpedagogikk som oppdragelses- eller sosialiseringsteori. *Nordisk Pedagogik* 26, 61–74.
- McLaren, P. & Giroux, H. A.* 2001. Radikaali pedagogiikka kulttuuripolitiikkana Teoksessa H. A. Giroux & P. McLaren. *Kriittinen Pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino, 29–72.
- Niemelä, S.* 2006. Kansansivistyslennot. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Nikander, P.* 1999. Ikääntyvä yhteiskunta ja tulevaisuuden ikääntyvä nainen. Teoksessa I. Kangas & P. Nikander (toim.) *Naiset ja ikääntyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 211–228.
- Ojanen, E.* 1999. *Hyvyyden yhteiskunta*. Helsinki: Kirjapaja.
- Onnismaa, J.* 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö – aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus.
- Rantala, K. & Sulkunen, P.* 2006. Esipuhe. Teoksessa K. Rantala & P. Sulkunen (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 7–14.
- Rantamaa, P.* 2001. Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 49–95.
- Roos, J. P. & Hoikkala, T.* 1998. Esipuhe. Teoksessa J. P. Roos & T. Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 7–19.
- Sankari, A. & Jyrkämä, J.* 2001. Esipuhe. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 10–11.

- Sennett, R.* 2002. Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta. Tampere: Vastapaino.
- Silvennoinen, H.* 2002. Koulutus marginalisaation hallintana. Helsinki: Gaudeamus.
- Silvennoinen, P.* 2007. Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäikäistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Reserach 303. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suoranta, J.* 2003. Kasvatus mediakulttuurissa. Mitä kasvattajan tulee tietää. Tampere: Vastapaino.
- Suoranta, J.* 2005. Radikaali kasvatus. Kohti kasvatuksen poliittista sosiologiaa. Helsinki:Gaudeamus.
- Vilppula, M.* 2006. Mitä vikaa vanhuksessa? Kieli-ikkuna. Helsingin Sanomat 4.4.2006.
- Vincent, J. A.* 1995. Inequality and Old Age. London: UCI Press.